

Róbert Gyuri

**REALIZÁCIA ŠTÁTNEJ SPRÁVY CIRKVI
A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ V PODMIENKACH
SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

Uverejnené v: Pocta prof. Gašparovi. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej pri príležitosti životného jubilea prof. Michala Gašpara, UPJŠ, Košice 2008, s. 277

Predmetom výkonu štátnej správy ako základnej zložky verejnej správy vykonávanej štátom a jeho orgánmi sú v podmienkach Slovenskej republiky aj cirkvi a náboženské spoločnosti. Ich legálnu definíciu obsahuje základný predpis štátneho cirkevného práva (resp. konfesného práva¹) - zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov, a to v § 4 ods. 1, podľa ktorého „Cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou sa podľa tohto zákona rozumie dobrovoľné združenie osôb rovnakej náboženskej viery v organizácii utvorenej podľa príslušnosti k náboženskej viere na základe vnútorných predpisov príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.“²

Výkon štátnej správy cirkví a náboženských spoločností, ktorú môžeme inak nazvať aj **štátna kultová správa**³, je zo systematického hľadiska samostatným úsekom verejnej správy patriacim do odvetvia správy kultúry, ktorú zaraďujeme do sociálno-kultúrnej oblasti verejnej správy.

Vo vzťahu k cirkvám a náboženským spoločnostiam ako spravovaným subjektom môžeme štátnu kultovú správu vymedziť z organizačného a funkčného hľadiska. Kým z *organizačného hľadiska* chápeme štátnu kultovú správu ako **sústavu orgánov** vykonávajúcich štátnu kultovú správu, tak z *funkčného hľadiska* hovoríme o **výkone správnej činnosti** zo

¹ **Konfesné právo** môžeme definovať ako súhrn všeobecne záväzných právnych noriem stanovených alebo uznaných štátom, ktoré sú obsiahnuté v niektorom z formálnych prameňov práva (všeobecne záväzných právnych predpisoch rôznej právnej sily, v medzinárodných a vnútroštátnych normatívnych zmluvách publikovaných v zbierke zákonov) a ktoré upravujú okruh vzťahov týkajúcich sa cirkví a náboženských spoločností pôsobiacich na území štátu a ich postavenie. Konfesné právo nie je v súčasnosti samostatným právnym odvetvím, ale má prierezový charakter a reguluje vzťahy upravené právnymi normami ostatných právnych odvetví s prevahou administratívno-právnych noriem. Spoločným menovateľom týchto noriem je rovnaký predmet regulácie, a to vzťahy, kde jedným z účastníkov sú cirkvi alebo náboženské spoločnosti.

² Ako problematickou a nejednoznačnou sa môže javiť otázka súvisiaca s právnou definíciou cirkvi a náboženskej spoločnosti, a to, či sú z hľadiska právneho poriadku Slovenskej republiky cirkvami a náboženskými spoločnosťami len cirkvi a náboženské spoločnosti **registrované** podľa zákona č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov. Domnievame sa, že hoci z dikcie § 4 ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb. *expressis verbis* nevyplýva, že cirkvami a náboženskými spoločnosťami sú len tie registrované subjekty (absentuje ako pojmový znak definície požiadavka registrácie), môžeme túto skutočnosť implicitne vyvodiť z § 4 ods. 4. zákona č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov, podľa ktorého štát uznáva len tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované. Z uvedeného potom vyplýva, že cirkvami a náboženskými spoločnosťami v právnom zmysle (nie v sociologickom alebo teologickom) sú len registrované cirkvi a náboženské spoločnosti; inak povedané, že štát priznáva status cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a z neho vyplývajúce zvýhodnenia (pozri ďalej) len cirkvám a náboženským spoločnostiam registrovaným podľa zákona č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov. (V súčasnosti žiadny iný právny predpis v SR registráciu cirkví a náboženských spoločností neupravuje.)

³ Na konfesnoprávnom úseku nehovoríme o výkone verejnej správy, resp. verejnej kultovej správy, ale len o výkone štátnej správy. Toto tvrdenie odôvodňujeme tým, že jediným orgánom verejnej správy vykonávajúcim kultovú správu je Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (pozri ďalej), ktoré je ústredným orgánom štátnej správy. (Keďže výkon kultovej správy je vecne limitovaný (pozri ďalej), nedochádza k decentralizácii kultovej správy, ani k preneseniu jej výkonu (delegácii) na niektorý samosprávny subjekt v rámci verejnej správy.)

strany príslušných orgánov, čo sa v podmienkach Slovenskej republiky prejavuje predovšetkým vykonávaním registrácie a evidencie cirkví a náboženských spoločností.⁴

Organizácia štátnej kultovej správy

Z hľadiska organizácie štátnej kultovej správy (t. j. sústavy orgánov vykonávajúcich štátnu kultovú správu) je ústredným orgánom štátnej správy pre vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami podľa § 18 ods. 1. písm. i. kompetenčného zákona (zákon č. 575/2001 Z. z. v znení neskorších predpisov) **Ministerstvo kultúry** Slovenskej republiky (ďalej len ministerstvo), ktoré vykonáva v zákonom vymedzenom rozsahu štátnu správu na úseku cirkví a náboženských spoločností.

V rámci vnútroorganizačného členenia a vnútornej štruktúry ministerstva je podľa jeho organizačného poriadku⁵ zverený tento úsek **cirkevnému odboru** ministerstva, na čele ktorého stojí riaditeľ⁶.

Z hľadiska charakteru a usporiadania vzťahov medzi cirkvami a náboženskými spoločnosťami na jednej strane a príslušnými orgánmi štátnej správy na strane druhej je nevyhnutné poznamenať, že cirkevný odbor ministerstva, ako aj samotné ministerstvo, nie je cirkvám a náboženským spoločnostiam nadriadeným orgánom, t. j. ich vzťah nie je založený na princípe subordinácie, a na rozdiel od výkonu štátnej resp. verejnej správy na iných úsekoch ani neriadi ich činnosť. Tvrdenie, že cirkevný odbor (vzhľadom na jeho kompetencie) „riadi“ cirkvi a náboženské spoločnosti je vzhľadom na možnosť jeho rozdielnej interpretácie problematický a domnievame sa že nie príliš vhodný. Cirkevný odbor uplatňuje svoju pôsobnosť vo veciach týkajúcich sa cirkví a náboženských spoločností v zmysle príslušných právnych predpisov, ale nezasahuje do ich vnútorných záležitostí. Takéto konanie by bolo v rozpore s ustanoveniami čl. 24 ods. 3 Ústavy SR⁷, čl. 2 ods. 1

⁴ Výkonom registračnej a evidenčnej činnosti sa však správna činnosť orgánu štátnej kultovej správy nevyčerpáva, ale jej súčasťou je aj realizácia hospodárskeho a finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností štátom, t. j. výkon **fiskálnej kultovej správy**, legislatívne upravenej predovšetkým zákonom č. 218/1949 Sb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení neskorších predpisov. Výklad tejto problematiky však nie je predmetom tohto príspevku.

⁵ Článok II., ods. 8 písm. n. Organizačného poriadku Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. MK 5778/2006 v znení neskorších dodatkov.

⁶ V súčasnosti vykonáva funkciu riaditeľa cirkevného odboru JUDr. Ján Juran.

⁷ Podľa čl. 24 ods. 3 Ústavy SR „Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.“

Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou⁸, čl. 2 ods. 1 Zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami⁹ a § 5 ods. 2 zák. č. 308/1991 Zb., na základe ktorých si cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje náležitosti samy, nezávisle (a teda samostatne) od štátnych orgánov. Cirkevný odbor rešpektuje cirkvi a náboženské spoločnosti ako právne subjekty „sui generis“, uznáva ich relevantné miesto v spoločnosti, spolupracuje s nimi a nezasahuje do usporiadania ich vnútorných záležitostí. Výkon štátnej správy v tejto oblasti a na tomto úseku je teda vecne silne limitovaný.

V predmetnej oblasti má ministerstvo predovšetkým nasledovné kompetencie:

- vypracúva návrhy všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich postavenie a pôsobenie cirkví a náboženských spoločností,
- zabezpečuje prípravu návrhu rozpočtu a kompletizovanie návrhov cirkví a náboženských spoločností pre štátny rozpočet,
- rozpisuje finančné prostriedky štátneho rozpočtu, účelovo určené pre cirkvi, náboženské spoločnosti a charitu a vykonáva dohľad nad ich efektívnym a hospodárnym využitím,
- zabezpečuje postup cirkví a náboženských spoločností pri zúčtovaní finančných vzťahov so štátnym rozpočtom,
- vypracúva analytické, koncepcné a informačné materiály a odborné stanoviská,
- financuje geodetické práce súvisiace s plnením zákona o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam,
- vykonáva registráciu cirkví a náboženských spoločností a eviduje právnické osoby, odvodzujúce svoju právnu subjektivitu od registrovaných cirkví,
- vytvára predpoklady na usporiadanie majetkovoprávných vzťahov štátu a cirkví a náboženských spoločností,
- spolupracuje s ústrednými orgánmi štátnej správy a partnerskými organizáciami v zahraničí,
- kontaktuje sa s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami,

⁸ Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou bola publikovaná v Zbierke zákonov pod č.326/2001 Z. z.

⁹ Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami bola publikovaná v Zbierke zákonov pod č. 250/2002 Z. z.

- spolupracuje s cirkevnými a náboženskými subjektmi v oblasti vzťahov so Slovákmi žijúcimi v zahraničí.¹⁰

Registrácia cirkví a náboženských spoločností

Výkon štátnej kultovej správy ako osobitnej správnej činnosti orgánmi štátnej kultovej správy (funkčné vymedzenie) je v podmienkach Slovenskej republiky sústredený predovšetkým na vykonávanie registrácie cirkví a náboženských spoločností¹¹. Registráciu cirkví a náboženských spoločností zaradujeme z hľadiska teórie správneho práva k **ostatným právno-realizačným formám činnosti** verejnej správy, pričom akt registrácie má na tomto úseku povahu **individuálneho správneho aktu s konštitutívnymi účinkami**¹².

Medzi dôvody vykonávania takejto formy správnej činnosti na danom úseku môžeme zaradiť predovšetkým záujem vytvoriť prehľad o pôsobení náboženských organizácií v štáte, záujem zabezpečiť právnu istotu v konfesnoprávných vzťahoch a ďalších právnych vzťahoch, kde jedným z účastníkov sú cirkvi alebo náboženské spoločnosti, zabrániť zneužívaniu statusu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti zo strany subjektov nevykonávajúcich v prevažnej väčšine duchovenskú činnosť (napr. rôzne právnické osoby zamerané na majetkovú podstatu), v potrebe chrániť veriacich pred pôsobením nebezpečných náboženských siekt a tým zabrániť možnosti psychologickkej alebo náboženskej manipulácie s veriacimi, v potrebe získavania údajov o cirkvách a náboženských spoločnostiach pre spracovanie rôznych analýz a prognóz a pod.

Registračný princíp a jeho uplatňovanie nemá za úlohu nejakým spôsobom politicky alebo inou formou riadiť cirkvi, zasahovať do ich suverenity a poslania, ale predovšetkým plní evidenčný účel a slúži na ochranu kolektívnej a v konečnom dôsledku aj individuálnej náboženskej slobody zaručenej Ústavou SR v čl. 24.

¹⁰ Porov.: www.culture.gov.sk

¹¹ Registráciu cirkví a náboženských spoločností na Slovensku právne upravuje **zákon č. 308/1991 Zb.** o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z. z. a zákona č. 201/2007 Z. z. vo svojej tretej časti (§ 10 až 21) a zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov (pozri § 21 zákona č. 308/1991 Zb.). Zákon č. 192/1992 Zb. o registrácii cirkví a náboženských spoločností, ktorý dopĺňal zákon č. 308/1991 Zb. a upravoval niektoré podmienky registrácie, bol zrušený zákonom č. 201/2007 Z. z. s účinnosťou od 1. mája 2007.

¹² Takúto formu realizácie správneho práva je potrebné odlišovať od iných registračných a evidenčných úkonov, ktoré systémovo zaradujeme k materiálno – technickým operáciám ako formám činnosti verejnej správy, kde nie všetky sú spôsobilé vyvolávať právne dôsledky.

Právne postavenie cirkví a náboženských spoločností na Slovensku je regulované predovšetkým právnymi normami správneho práva a je založené na uplatňovaní registračného princípu (systému). Zákonná úprava právneho postavenia cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike, podobne ako právne poriadky iných krajín, pozná inštitút registrovanej, príp. štátne uznanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.

Podľa § 4 ods. 4 zákona štát uznáva len tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú **registrované** podľa tohto zákona (zákon č. 308/1991 Zb.). Základné práva a slobody (konkrétne sloboda náboženského vyznania a viery garantovaná čl. 24 Ústavy SR) sú pritom legislatívne zaručené rovnakým spôsobom pre všetkých občanov Slovenskej republiky, či už členov registrovaných cirkví a náboženských spoločností alebo rôznych neregistrovaných spoločenstiev. Náboženské organizácie môžu pôsobiť slobodne na území Slovenskej republiky bez ohľadu na to, či sú, alebo nie sú registrované.

Registrácia cirkví a náboženských spoločností prináša so sebou určité výhody, medzi ktoré zaraďujeme:

1) Právnu subjektivitu

Právna existencia cirkví a náboženských spoločností ako samostatného subjektu práva sa viaže na rozhodnutie príslušného orgánu o registrácii (akt registrácie). Štát uznáva len tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované (§ 4 ods. 4 zákona č. 308/1991 Zb.). Inými slovami, štát priznáva status cirkvi resp. náboženskej spoločnosti podľa svojho právneho poriadku len tej inštitúcii, ktorá bola zaregistrovaná na príslušnom orgáne verejnej správy. Týmto administratívnym aktom štát akceptuje určitú spoločnosť ako cirkev alebo náboženskú spoločnosť a odlišuje ju od iných subjektov súkromného práva, ktorých činnosť je zameraná prevažne na podnikanie (napr. obchodné spoločnosti), prípadne na plnenie verejnoprospešného účelu (napr. nadácie, neziskové organizácie) alebo iného účelu (občianske združenia).

2) Ekonomickú podporu štátu

Štát poskytuje registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam nevyhnutnú finančnú a ekonomickú podporu pri výkone ich náboženskej a verejnoprospešnej činnosti. Tá sa prejavuje predovšetkým v hmotnom zabezpečení duchovných (poskytovanie osobných pôžitkov, náhrady cestovných, sťahovacích a iných výdavkov, sociálne zabezpečenie), úhrade vecných nákladov cirkví a náboženských spoločností, krytí výdavkov na semináre a ústavy pre výchovu duchovných a poskytovaní finančných príspevkov účelovo viazaných

na konkrétne projekty¹³. Cirkvi a náboženské spoločnosti v SR však môžu zabezpečovať svoje finančné potreby aj zo svojich vlastných zdrojov, napr. príjmami z predaja hnutelných a nehnuteľných vecí, z prenájmu budov a iných priestorov, z vydavateľskej činnosti, z darov a príspevkov od veriacich a pod. Slovenská republika patrí medzi niekoľko európskych krajín, kde štát financuje väčšiu časť nákladov cirkví a náboženských spoločností priamo zo štátneho rozpočtu.

3) Právo vstupovať do verejných zariadení

Registráciou získavajú cirkvi a náboženské spoločnosti právo vstupovať do štátnych škôl, verejných zariadení sociálnej starostlivosti, do zdravotníckych zariadení, detských domovov, ubytovacích objektov vojenských útvarov, do miest, kde sa vykonáva väzba, trest odňatia slobody, ochranné liečenie a ochranná výchova.¹⁴

4) Právo zriaďovať a prevádzkovať svoje orgány a účelové zariadenia

Cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované, majú právo ustanovovať svoje orgány, svojich duchovných a zriaďovať rehoľné a iné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.¹⁵ Evidenciu všetkých právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností vedie cirkevný odbor ministerstva.

5) Právo verejne vyznávať a hlásať svoju vieru

Právo verejne vyznávať a hlásať svoju vieru majú len cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované. Pri neregistrovaných cirkvách a náboženských spoločnostiach je toto právo vyhradené len fyzickým osobám (veriacim) a nepatrí právnickej osobe¹⁶, resp. združeniu či zhromaždeniu, ktoré tieto osoby zastrešuje.¹⁷

¹³ Bližšie pozri zákon č. 218/1949 Sb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení neskorších predpisov. Okrem priamych dotácií štát poskytuje cirkvám a náboženským spoločnostiam aj zvýhodnenia v oblasti daňových povinností a colných platieb. Pozri zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmu v znení neskorších predpisov, zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov a zákon č. 199/2004 Z. z. colný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁴ Bližšie pozri § 9 zák. č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov.

¹⁵ Bližšie pozri § 5 ods. 2 zák. č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov.

¹⁶ Neregistrované „cirkvi a náboženské spoločnosti“ spravidla pôsobia ako *občianske združenia* podľa zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov alebo ako *zhromaždenia fyzických osôb* – „veriacich“ - bez kolektívnej právnej subjektivity. Je namieste poznamenať, že zákon č. 83/1990 Zb. sa nevzťahuje na združenia občanov v cirkvách a náboženských spoločnostiach (pozri § 1 ods. 3 písm. c. zákona č. 83/1990 Zb.), preto združenia založené a vzniknuté podľa tohto zákona nie sú cirkvami alebo náboženskými spoločnosťami, ale len občianskymi združeniami s rôznym predmetom činnosti. Podľa právneho poriadku Slovenskej republiky sú cirkvami a náboženskými spoločnosťami len právnické osoby registrované podľa zákona č. 308/1991 Zb.

¹⁷ Podľa § 6 ods. 1 písm. f. zákona č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov a § 4 ods. 1 písm. b. zákona č. 84/1990 Zb. cirkvi a náboženské spoločnosti nepodliehajú oznamovacej povinnosti pri realizácii zhromažďovacieho práva zaručeného Ústavou SR (čl. 28).

6) Právo uzatvárať so štátom zmluvy o vzájomnej spolupráci

Podľa § 4 ods. 5 zák. č. 308/1991 Zb. štát môže s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami uzatvárať zmluvy o vzájomnej spolupráci. Príkladom takýchto zmlúv sú Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami (č. 250/2002 Z. z.), Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výkone pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky (č. 270/2005) a Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní (č. 395/2004 Z. z.). Na tomto mieste je dôležité poznamenať, že uvedené zmluvy majú normatívny charakter a obsahujú všeobecne záväzné právne normy.

7) Právo pôsobiť pri uzatváraní manželstva

V § 5 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov je upravená možnosť uzatvorenia manželstva pred orgánom registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ktoré má rovnaké právne účinky ako manželstvo uzatvorené pred matričným úradom.¹⁸

8) Právo pôsobiť v procese výchovy a vzdelávania (školsťve)

V zmysle § 6 ods. 1 písm. d) a e) majú cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované, právo vyučovať náboženstvo na základných a stredných školách, ako aj vyučovať a vychovávať svojich duchovných aj laických pracovníkov vo vlastných školách a iných zariadeniach i na vysokých bohosloveckých školách a bohosloveckých fakultách za podmienok ustanovených všeobecne záväznými právnymi predpismi.

9) Právo na výkon pastoračnej služby v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch

Právo cirkví a náboženských spoločností pôsobiť v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch zaručuje pre katolíckych veriacich Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou¹⁹ v čl. 14 ods. 1, a pre členov ostatných registrovaných cirkví a náboženských spoločností Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými

¹⁸ Podľa § 5 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z., „vyhlásenie o uzavretí manželstva urobia snúbenci pred osobou vykonávajúcou činnosť duchovného registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti ako príslušným orgánom.“ O tom, kto vykonáva funkciu duchovného rozhodujú v súlade s § 7 ods. 3 zákona č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov cirkvi a náboženskej spoločnosti podľa svojich vnútorných predpisov. Pri výkone tejto činnosti (vykonávanie úlohy orgánu, pred ktorým sa uzatvára manželstvo) môžeme hovoriť o prenesenom, resp. zverenom výkone verejnej správy na neštátny subjekt – povereného duchovného registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.

¹⁹ Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou bola publikovaná v Zbierke zákonov pod č. 326/2001.

cirkvami a náboženskými spoločnosťami v čl. 14 ods. 1. Za týmto účelom sa zriaďuje aj Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov a Ústredie ekumenickej pastoračnej služby²⁰.

Proces registrácie (konanie o registrácii cirkvi a náboženskej spoločnosti)

Cirkvi a náboženské spoločnosti registruje podľa novelizovaného ustanovenia § 10 zák. č. 308/1991 Zb. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky ako príslušný „registrujúci orgán“.²¹

„Ústavná úprava postavenia a výkonu práv cirkví a náboženských spoločností je vymedzená ods. 4 článku 24 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v úplnom znení tak, že podmienky výkonu ich práv možno obmedziť iba zákonom, ak ide opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných. Tieto ústavné kritériá obmedzenia slobody náboženského vyznania a viery ako aj činnosti cirkví a náboženských spoločností predstavujú v našom kontexte zároveň i kritériá registrácie cirkví a náboženských spoločností.“²² Keďže v čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky je vyjadrený pluralizmus v duchovnej a náboženskej oblasti, pre proces registrácie to znamená, že podmienky registrácie musia byť rovnaké pre všetky cirkvi a náboženské spoločnosti.

Podmienky a postup pri registrácii cirkví a náboženských spoločností upravuje zákon č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov. Proces registrácie má charakter osobitného **správneho konania** a pokiaľ zákon neustanovuje inak, postupuje sa v ňom podľa ustanovení

²⁰ Bližšie pozri Zmluvu medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky publikovanú v Zbierke zákonov pod č. 684/2002 Z. z. a Dohodu medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výkone pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky publikovanú v Zbierke zákonov pod č. 270/2005 Z. z.

²¹ Pred prijatím novely č. 201/2007 Z. z. bola otázka určenia registrujúceho orgánu riešená komplikovane. V predchádzajúcom ustanovení § 10 zákona č. 308/1991 Zb. bolo obsiahnuté len všeobecné ustanovenie, podľa ktorého cirkvi a náboženské spoločnosti registruje príslušný ústredný orgán štátnej správy, ktorý nebol v tomto ustanovení konkretizovaný. Na toto ustanovenie nadväzovalo ustanovenie § 23, podľa ktorého zákony národných rád určia registrujúce orgány podľa § 10 (zákon č. 308/1991 Zb. bol prijatý pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky), ako aj ďalšie podmienky. Takýto zákon bol prijatý v roku 1992 (zák. č. 192/1992 Zb. o registrácii cirkví a náboženských spoločností), ktorý ako určil registrujúci orgán Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Prijatím zák. č. 201/2007 Z. z., ktorý novelizoval zák. č. 308/1990 Zb. bol registrujúci orgán konkretizovaný priamo v § 10 a zákon č. 192/1992 Zb. o registrácii cirkví a náboženských spoločností bol zrušený. Podobným spôsobom bola riešená aj problematika počtu osôb hlásiacich sa k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ako jednej z podmienok registrácie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.

²² Čeplíková, M.: Duchovné pôsobenie cirkví a právo. Registrácia cirkví a náboženských spoločností na Slovensku. In: Verejná správa, č. 13/2002, s. 12

zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (ďalej správny poriadok)²³. Teda na úpravu procesu sa vzťahujú ustanovenia druhej časti zákona č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov so subsidiárnou pôsobnosťou správneho poriadku.

Samotný proces pred registrujúcim orgánom môžeme zhrnúť do štyroch bodov:

1. Návrh na registráciu (podanie)
2. Preskúmanie návrhu na registráciu
3. Rozhodnutie o registrácii
4. Zrušenie registrácie

1. Návrh na registráciu

Návrh na registráciu podáva najmenej trojčlenný prípravný orgán cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ktorého členmi musia byť plnoleté osoby. Návrh podpíšu všetci členovia prípravného orgánu a uvedú svoje mená a priezviská, rodné čísla a bydlisko. Ďalej uvedú, kto z členov prípravného orgánu je splnomocnencom, ktorý je oprávnený konať v ich mene.

Návrh na registráciu musí obsahovať:

- 1) názov a sídlo cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, názov sa musí líšiť od názvu právnickej osoby, ktorá už vyvíja činnosť na území SR
- 2) mená, priezviská, adresy, podpisy a rodné čísla členov prípravného orgánu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti
- 3) základnú charakteristiku cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, jej učenie, poslanie a územie, na ktorom chce pôsobiť
- 4) čestné vyhlásenia najmenej 20 000 plnoletých členov, ktorí majú trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a sú občanmi Slovenskej republiky, o tom, že sa hlásia k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, podporujú návrh na jej registráciu, sú jej členmi, poznajú základné články viery a jej učenie a sú si vedomí práv a povinností, ktoré im vyplývajú z členstva v cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, s uvedením ich mien, priezvisk, trvalého pobytu a rodných čísel;

²³ Subsidiárnu pôsobnosť zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní explicitne zakotvuje § 21 zákona č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov.

- 5) vyhlásenie, že cirkev alebo náboženská spoločnosť bude plne rešpektovať zákony a všeobecne záväzné právne predpisy a bude tolerantná k ostatným cirkvám a náboženským spoločnostiam a k osobám bez vyznania.

K návrhu na registráciu sa prikladá aj *základný dokument* zakladanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (napr. štatút, poriadok, stanovy a pod.), z ktorého musí byť zrejmý názov a sídlo ústredia cirkvi alebo náboženskej spoločnosti; orgány a útvary, spôsob ich ustanovenia a oprávnenia; spôsob ustanovenia osôb vykonávajúcich duchovenskú činnosť a ich odvolávanie; základné články viery; zásady hospodárenia, vrátane spôsobu určenia likvidátora pre prípad majetkového vyporiadania pri zániku cirkvi alebo náboženskej spoločnosti; spôsob schvaľovania základného dokumentu a jeho zmien; útvary, ktoré majú právnu subjektivitu a v akom rozsahu a kto je oprávnený v ich mene konať (právnické osoby pôsobiace podľa ich vnútorných noriem), a podľa novelizovaného ustanovenia aj práva a povinnosti členov hlásiacich sa k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.

Ak návrh na registráciu neobsahuje všetky požadované skutočnosti, registrujúci orgán určí lehotu pre doplnenie údajov (min. jeden mesiac) a doručí výzvu na doplnenie údajov do rúk splnomocnenca prípravného orgánu. Ak navrhovateľ nedoplní údaje v určenej lehote, registrujúci orgán konanie zastaví.

Novou podmienkou, ktorú priniesla novela č. 201/2007 Z. z. je požiadavka, podľa ktorej návrh na registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti môže prípravný orgán cirkvi alebo náboženskej spoločnosti podať, ak preukáže, že sa k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti hlási najmenej 20 000 plnoletých **členov**, ktorí majú trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a sú občanmi Slovenskej republiky. S porovnaním s predchádzajúcou úpravou (§ 11) znamená toto ustanovenie sprísnenie podmienok registrácie, keďže podľa predchádzajúcej úpravy postačovalo preukázanie, že sa k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti hlási 20 000 osôb, ktorých vzťah k cirkvi resp. náboženskej spoločnosti sa neskúmal a bol právne irelevantný (nevyžadoval sa status členstva).

Na základe uvedeného môžeme podmienky registrácie stručne zhrnúť do niekoľkých bodov:

- a) vznik najmenej trojčlenného **prípravného orgánu** cirkvi alebo náboženskej spoločnosti skladajúceho sa z plnoletých osôb,

- b) **podanie návrhu** na registráciu (obsahové náležitosti v § 12), ktorý musí byť podpísaný všetkými členmi prípravného orgánu s uvedením ich mien a priezvisk, rodných čísel a bydliska, ako aj uvedením člena prípravného orgánu, ktorý je oprávnený konať prípravný orgán (splnomocnenec),
- c) návrh musí smerovať na **Ministerstvo kultúry** (registrujúci orgán),
- d) preukázanie, že sa k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti hlási najmenej 20 000 plnoletých občanov Slovenskej republiky s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky (**početný cenzus**),
- e) priloženie **základného dokumentu** zakladanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (štatút, poriadok, stanovy a pod.)
- f) spoločnosť usilujúca o registráciu musí vykazovať **definičné pojmové znaky** cirkvi resp. náboženskej spoločnosti obsiahnuté v § 4 ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb.²⁴

2. Preskúmanie návrhu na registráciu

Registrujúci orgán (Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky) na základe predloženého návrhu na registráciu **preskúma**, či založenie a činnosť cirkvi alebo náboženskej spoločnosti nie je v rozpore s právnym poriadkom, bezpečnosťou občanov a verejným poriadkom, mravnosťou, ľudskosťou a znášanlivosťou, či návrh spĺňa podmienky podľa z. č. 308/1991 Zb., alebo či nie sú prípadnou registráciou ohrozené práva iných fyzických a právnických osôb.²⁵

3. Rozhodnutie o registrácii

Po zistení, že sú splnené predchádzajúce podmienky, registrujúci orgán rozhodne o tom, že sa cirkev alebo náboženská spoločnosť **registruje** alebo registráciu **odmietne**, ak podmienky splnené nie sú.²⁶ V prípade, že sú podmienky zo strany prípravného výboru ako

²⁴ V zmysle ustanovenia § 4 ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb. sa musí jednať o združenie osôb založené na dobrovoľnosti, osoby v združení musia mať rovnakú náboženskú vieru (t. j. veriaci v zmysle § 1 ods. 4 zákona č. 308/1991 Zb.), organizácia musí byť vytvorená podľa príslušnosti k danej náboženskej viere a podľa vnútorných predpisov príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Pri absencii ktorejkoľvek uvedenej podmienky musí registrujúci orgán registráciu odmietnuť.

²⁵ Registrácia je tiež potrebná na **zmeny údajov** uvedených v návrhu na registráciu, príp. v základnom dokumente cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (§ 12 a 13 zák. č. 308/1991 Zb.). Návrh na registráciu týchto zmien podáva príslušný orgán cirkvi alebo náboženskej spoločnosti registrujúcemu orgánu do 30 dní odo dňa schválenia zmeny orgánom cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.

²⁶ Ako príklad odmietnutia registrácie môžeme uviesť rozhodnutie cirkevného odboru ministerstva č. MK 4457/2006-320/22106 z dňa 18. decembra 2006, vydaného v správnom konaní, o odmietnutí registrácie Ateistickej cirkvi neveriacich so sídlom v Bratislave.

aj samotnej cirkvi a náboženskej spoločnosti splnené, registrujúci orgán je povinný vykonať akt registrácie. V prípade, že registrujúci orgán neodôvodnene rozhodnutie nevydá, možno jeho konanie charakterizovať ako nečinnosť a domáhať sa v správnom súdnictve, aby súd vyslovil povinnosť registrujúceho orgánu vo veci konať a rozhodnúť.²⁷

V prípade odmietnutia registrácie môže prípravny orgán cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (alebo cirkev alebo náboženská spoločnosť v prípade zrušenia predchádzajúcej registrácie) podať v lehote 60 dní od doručenia rozhodnutia o odmietnutí návrh na preskúmanie tohto rozhodnutia Najvyššiemu súdu SR, ktorý postupuje podľa § 244 až 250 zákona č. 99/1963 Zb. občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov.

4. Zrušenie registrácie

Ak registrovaná cirkev alebo náboženská spoločnosť koná v rozpore so zákonom alebo podmienkami registrácie, je povinný registrujúci orgán vykonať **zrušenie registrácie** postupom podľa zákona č. 308/1991 Zb. a podporne podľa zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.

Cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré vykonávali činnosť podľa iných platných právnych noriem do účinnosti zák. č. 308/1991 Zb., t. j. k 1. septembru 1991 (zo zákona alebo na základe štátneho súhlasu) sa považujú za registrované podľa zákona č. 308/1991 Zb. V tomto prípade hovoríme o tzv. **recipovanej registrácii**, resp. registrácii na základe zákona (*ex lege*).²⁸ Všetky registrované cirkvi a náboženské spoločnosti, či už registrované na základe návrhu alebo zo zákona, majú rovnaké právne postavenie so všetkými právami a povinnosťami, ktoré z tohto postavenia vyplývajú.

Popri registrovaných cirkvách a náboženských spoločnostiach pôsobia na Slovensku aj **neregistrované** „cirkvi a náboženské spoločnosti“. Nedisponujú však právnym statusom cirkvi a náboženskej spoločnosti podľa právneho poriadku Slovenskej republiky.²⁹ V Slovenskej republike pôsobí približne 200 neregistrovaných duchovných spoločenstiev.³⁰

²⁷ Bližšie pozri § 250t a nasl. zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

²⁸ Porov.: Nemeč, M.: Právne postavenie a činnosť cirkví v Slovenskej republike. In: Revue církevního práva, 5, 3/96, s. 15 a ďalej porov.: Čepčíková, M.: Ústavnoprávne a zákonné riešenie vzťahov štátu a cirkví v SR. In: Ústavnosť a politika, roč. 2, Bratislava 2000, č.3, s. 51

²⁹ V súčasnosti pôsobia na Slovensku tieto registrované cirkvi a náboženské spoločnosti: Apoštolská cirkev, Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike, Bratská jednota baptistov, Cirkev adventistov siedmeho dňa, Cirkev bratská, Cirkev československá husitská, Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní, Evanjelická cirkev augsburského vyznania, Evanjelická cirkev metodistická, Gréckokatolícka cirkev, Kresťanské zbory,

Evidencia právnických osôb s odvodenou subjektivitou

Výkon štátnej správy sa okrem registračnej činnosti prejavuje aj výkonom evidenčnej činnosti cirkevných právnických osôb. Z hľadiska teórie správneho práva je výkon tejto činnosti druhom materiálno-technickej operácie a nevyvoláva priame právne účinky. Na základe Opatrenia Ministerstva kultúry SR číslo MK-33/2001-1 zo dňa 10. januára 2001 v súlade s § 19 ods. 1 zákona číslo 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov cirkevný odbor ministerstva vedie **evidenciu** všetkých právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností, ak nepodliehajú inej evidencii alebo registrácii.³¹

Resumé

Príspevok je zameraný na analýzu štátnej správy cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike. Výkon štátnej správy je nezastupiteľným nástrojom riadenia a správy štátu a spoločnosti. Predmetom jej výkonu sú v podmienkach Slovenskej republiky aj cirkvi a náboženské spoločnosti ako korporácie duchovnej a náboženskej povahy. Ich správa zo strany štátu je však vzhľadom na ich relatívnu samostatnosť a „autonómnosť“ , ktorá je zaručená Ústavou Slovenskej republiky, medzinárodnými zmluvami, ako aj vnútroštátnymi normatívnymi zmluvami, silne limitovaná a sústredí sa predovšetkým na výkon registračnej a evidenčnej činnosti.

Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia, Novoapoštolská cirkev, Pravoslávna cirkev, Reformovaná kresťanská cirkev, Rímskokatolícka cirkev, Starokatolícka cirkev a Ústredný zväz židovských náboženských obcí.

³⁰ Na základe kategorizácie Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví ich možno rozdeliť do 4 základných skupín:

1. spoločenstvá vychádzajúce z kresťanstva (napr. Cirkvi Kristove, kresťanské spoločenstvá, Oáza viery)
2. spoločenstvá nadväzujúce na kresťanstvo (napr. Cirkvi zjednotenia)
3. spoločenstvá orientálneho pôvodu (napr. Reiki, Falun Gong, Haré Krišna, Šrí Činmoj)
4. spoločenstvá vychádzajúce z okultizmu (napr. Scientologická cirkev, satanisti, UFO kulty, šamani)

Porov.: *Juran, J.*: Právna úprava postavenia cirkví a ich registrácie v Slovenskej republike. In: Európa a nové náboženské hnutia, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava 2003, s. 12

³¹ Na písomnú žiadosť môže cirkevný odbor vystaviť úradný výpis zo zoznamu právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví alebo náboženských spoločností, alebo potvrdenie o evidencii určitej právnickej osoby v tomto zozname, alebo doklad o tom, že v ňom určitý zápis nie je. Súčasťou tohto zoznamu právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví alebo náboženských spoločností, nie sú však mená konkrétnych osôb - členov ich štatutárnych orgánov.

Resume

The contribution concentrates attention on analysis of a state management of Churches and religious companies in the Slovak Republic. Achievement of state management presents an unreplaceable implement of management and direction of state as well as a whole society. In the conditions of Slovakia, the topic of its achievement are also Churches and religious companies as the corporations of spiritual and religious nature. But its direction is due to its independence and „autonomy“ which is guaranteed by the Contribution of Slovak Republic as well as international treaties and normative contracts, marked limited and is oriented especially on register and record activities.